

MODEST PRATS / JOSEP MARIA NADAL

Diagnòstic lingüístic vora l'Onyar

Vint-i-cinc anys de docència. Aquest és el motiu pel qual van rebre homenatge el passat 12 de juliol el rector de la Universitat de Girona, Josep Maria Nadal, i el teòleg i professor de llengua catalana, Modest Prats. EL TEMPS en presenta un cara a cara.

"Feia setmanes que estàvem a la sala de professors, ell en un cantó i jo en l'altre, sense dir-nos res, i al mig en Santiago Sobrequés, i quan va passar un mes i mig en Sobrequés va suposar que no ens coneixíem i ens va presentar". Una manera accidental, com tantes altres, d'iniciar una llarga amistat i una estreta col·laboració que celebra ara les noces d'argent. Una relació que s'ha saldat d'altra banda, amb la publicació, el 1982, del primer volum de la *Història social de la llengua catalana*. Avui, catorze anys més tard, tots dos han promès lliurar a Edicions 62, a finals del mes d'agost, el material que configurarà el primer tom del segon volum. Ja se sap, com més es rasca en la història aquesta més es dilata.

MODEST PRATS: Devia ser l'any 75 o 76, i va ser quan

vam començar. El primer volum el publicarem a finals del 82, i des de llavors hem anat fent el segon, amb parades i retrocessos, i abans de final d'any, catorze anys després, sortirà el primer tom del segon volum.

JOSEP MARIA NADAL: Per cert, aquesta nit, el sopar d'homenatge potser seria un bon moment per anunciar la publicació.

M. P.: Què no veus que tothom riurà! No s'ho creuran... Ara seriosament: a part del treball que es veurà, hi ha un altre aspecte que és un estímul constant del Pep, que és plantejar-se què és això de fer història de la llengua, quin mètode s'ha d'utilitzar i com s'ha de fer. D'això, aquí, no en tenim cap tradició. Els italians sí que ho tenen més solucionat. En Pep està formulant un cos teòric sobre això, i amb aquest treball pot con-

Josep Maria Nadal. El rector de la Universitat de Girona creu que els problemes que té plantejats avui la llengua són problemes estrictament històrics.

vertir Girona en un punt de referència europeu en història de les llengües. Aquí hem tingut un problema molt greu i és que no hem tingut mestres, excepte un: Joan Fuster. Fuster és l'única persona que va fer història de la llengua de la manera que nosaltres creiem que s'ha de fer. Una de les coses que em fan sentir content és que al final de la seva vida ell va ser conscient d'aquest reconeixement per part nostra.

J. M. N.: Hi ha una manera fusteriana de fer història de la llengua, que crec que ha marcat fins i tot l'estil literari de molts autors.

M. P.: Sí, n'hi ha molts que *fusterien*.

J. M. N.: Jo crec que en [August] Rafanell escriu molt com en Fuster.

M. P.: Exceptuant els estudiosos italians, si em pregunten de qui he après la manera de fer història de la llengua contestaré que de Fuster. I ara que ja no hi és, ens ho hem de fer sols.

—*Esteu d'acord que amb la mort de Fuster la literatura catalana perd un dels seus últims punts de referència?*

J. M. N.: Més que la literatura, la reflexió sobre la llengua i la literatura. En Fuster era un pensador que aparentment s'ocupava de temes molt locals, però llegint la seva obra t'adones que ell escrivia coneixent i tenint en compte totes les referències teòriques franceses, italianes...

M. P.: Però vosaltres tocàveu amb la pregunta una cosa que a mi m'ha preocupat sempre molt. Quan va morir l'any 60 Vicens Vives, recordo un article de *Destino* que venia a dir "ens hem quedat orfes". Hem vist que anaven morint poetes que tothom considerava punts de referència, com ara Riba, Carner, Espriu. I la gent es pregunta qui ve al darrere. He viscut aquest

interrogant moltes vegades, i pateixo una mica quan veig que potser no hi ha ningú. Recordo que quan vaig ser del primer Consell de Cultura de la Generalitat restaurada, quan encara hi havia en Tarradellas, em vaig prendre la molèstia de llegir-me el DOGC de l'any 31 o 32, quan es va crear el Consell de Cultura de la Generalitat republicana. I em va entrar una vergonya molt gran, perquè en el lloc que nosaltres ocupàvem hi havia hagut Pompeu Fabra, Nicolau d'Olivera... No hi havia color. De tota manera, a propòsit de la vostra pregunta, i si en Pep no té res a dir, aprofitaré l'ocasió per assenyalar la importància de Joaquim Molas. i ho vull fer ara que hi ha quatre *peletrecos* que la discuteixen, txitxarel-los de res. Amb en Molas hi estaràs d'acord o no, però és un home que ha treballat molt, que en el terreny de la història de la literatura ha marcat camins, ha creat una manera de fer. Vull dir amb això que de vegades tenim els punts de referència a la vista i no els sabem veure. Es com aquests que ara criden "ja no tenim en Fuster", però quan hi era no el van aprofitar mai. Doncs em sabria greu que això passés també amb en Molas. Tampoc no ens podem carregar feines que ha fet en [Eduard] Castellet, com si no les hagués fet mai ningú. D'una banda perdem per motius biològics grans punts de referència i de l'altra som uns desgraciats de carregar-nos indiscriminadament aquells que encara podrien exercir una certa funció de referència. És un error d'aquest país petit, que sembla que hem de jugar contínuament a l'antropofàgia.

J. M. N.: La qüestió és que amb un punt de referència no hi has d'estar pas d'acord. En pots discordar, però la referència hi és. És evident que n'hi ha uns quants amb què hem discordat moltíssim, però negar-los la importància és absurd.

M. P.: Jo voldria reprendre el fil d'abans quan parlàvem de Fuster per dir que aquesta manera d'entendre i de fer la història de la llengua, almenys en el nostre cas, porta a una gran preocupació per la situació actual de la llengua.

J. M. N.: Una llengua es va construint i per tant et plantejges com es va fent i desfent aquesta construcció. Els problemes que té plantejats

avui la llengua són problemes estrictament històrics com els que es podien plantejar en els segles XVI o XVII. Que les llengües desapareguin com a construccions depèn dels homes.

—*El català i el castellà estan en contacte o en conflicte?*

M. P.: En conflicte.

—*I d'aquest conflicte en sortirà una cosa nova, diferent?*

M. P.: Una cosa és que el català experimenti canvis en el lèxic i en algunes coses de la fonètica, però el problema és si en sortirà una cosa que ja no sigui català. En la història del català hi ha més de dotze i més

J. M. N.: "Si al País Valencià hi ha una ortografia diferent i una manera diferent de descriure la llengua, és possible que acabi considerada una llengua diferent."

de vint etapes de contacte i barreja amb altres llengües, i el resultat ha estat l'entrada de coses noves en la llengua, italianismes, gal·licismes... però sense més transcendència. És el que passa amb l'anglès. Suposo que no us preocupa massa que diguem còrner, kick off, fer un stop. Això és contacte. En canvi el conflicte només té un final: la imposició d'una llengua sobre l'altra. Per això diem que amb el castellà hi ha conflicte i amb l'anglès no.

J. M. N.: Anem més enllà. El procés d'anomenar una manera de parlar amb un nom, com ara "català" o "castellà" està bastant lligat a la codificació. És a dir, a la norma: una convenció arbitrària producte d'una organització mental. Als Països Catalans hi ha gent que considera que s'hi parla una llengua que és el català, n'hi ha que pensa que se'n parlen dues de diferents, valencià i català, i fins i tot tres. Vull dir que allò que marca si el que es parla a València i a Barcelona és la mateixa llengua o no no és tant si en tal o en tal altre han canviat la manera de parlar, sinó si la referència mental i normativa és la mateixa o no. De manera que si, per exemple, al País Valencià hi ha una ortografia diferent i una manera diferent de descriure la llengua, és possible que acabi essent considerada una llengua diferent, malgrat que la realitat no hagi canviat gens. Això ho veiem amb l'espanyol. Jo faria una pregunta objectiva: és més diferent l'andalús del castellà de Toledo que allò que es parla a València d'allò que es parla a Barcelona?

M. P.: Molt més!

J. M. N.: I en canvi, a cap andalús se li acudeix considerar que allò és una llengua diferent del castellà i a algun o alguns valencians sí que se'ls acudeix. Això significa que, quan es fa història de la llengua s'han d'establir dos nivells: un és el de la comunicació diària i un altre, que és molt més ideològic, en el qual la llengua passa a ser una construcció històrica bastant d'organització del món real; i en aquest nivell, els canvis poden ser brutals sense que en el primer nivell es produeixi res. De manera que la desaparició d'una llengua no implica que la gent deixi de parlar el que parla. Quan Modest Prats, Albert Rossich i August Rafanell deien que en cinquanta anys pot desaparèixer el català, sé positivament que ningú dels tres volia dir que en cinquanta anys el català quedaria totalment extingit, entenen per català el que utilitzem nosaltres per comunicar-nos; perquè és evident que les futures generacions continuaran vivint i que ho faran en català. La qüestió era: d'aquí cinquanta anys, l'organització mental que fa que posem l'etiqueta de llengua catalana a això que parlem serà la mateixa? O hi haurà una nova organització mental amb nous punts de referència a la qual anomenarem castellà?

M. P.: Només una observació. Plantejat des d'aquest

Modest Prats. El teòleg afirma que amb l'anglès hi ha contacte, però que amb el castellà, el català, hi té un conflicte.

punt de vista, per exemple la discussió entre català i occità canvia absolutament. Es tracta d'una construcció política-històrica.

J. M. N.: Una construcció lligada molt sovint a altres processos històrics com és la construcció dels estats i altres formes d'organització. Aquí, durant els segles XIV i XV, es tradueixen molts textos del llatí. Això

porta a una reflexió teòrica per part dels traductors sobre l'aclariment de què són les llengües. D'aquí l'expressió "com dir lo llatí en so de romanç". Per tant, has traduït al català, però continua sent llatí amb aparença de romà. Això demostrava que en aquell moment s'estava produint una reorganització mental del que eren les llengües. Es tracta doncs d'una aportació mental que després es materialitza en una gramàtica, en una llengua escrita. Per això la llengua escrita representa un paper fonamental en la història de la construcció de les llengües en el món occidental, perquè és l'únic lloc en el qual la gent parla com parla i tothom parla diferent. Em sembla que Joan Fuster ho deia en

un text: la gent parla com parla i escriu com escriu. I mai s'escriu com es parla ni es parla com s'escriu. Cal afegir que excepte quan escrius que ho fas com diu la gramàtica. El producte escrit és homogeni, no ambigu, no mutable, no variable. I si hi ha això, es pot realitzar l'operació següent que diu que la gent que escriu de la mateixa manera pertany a una mateixa llengua. La gent que escriu d'una altra manera pertany a una altra llengua, encara que parlin igual.

—Això té relació amb la necessitat d'un estàndard?

J. M. N.: El cas de l'estàndard seria un dels grans temes: ens hem de posar d'acord si ha d'existir un codi unificat que anomenarem estàndard per a unes fun-

M. P.: "Hem vist que morien poetes que tothom considerava punts de referència (Ribes, Carner, Espriu). Pateixo una mica quan veig que potser no hi ha ningú."

XAVIER CARRION

Modest Prats: "Els premis se suposa que són un reconeixement d'una obra per part del món de la literatura. Si d'una cosa em sento orgullós és dels anys que vam declarar desert el Bertrana. I si alguna cosa em sap greu és algun dels premis que vam donar."

cions determinades i només per a aquelles, com ara les classes, l'administració o la televisió. La gent que parli com vulgui. Si no hi ha això, si la gent ha d'escriure com parla, aleshores hi ha tantes escriptures com parles i, per tant, la fragmentació lingüística seria immediata. Nosaltres venim a dir que la història passada i l'actual tenen tantes similituds que la mateixa història de la llengua ofereix una base per plantejar-se els problemes actuals: el pas del llatí a les llengües romàniques què és sinó la conversió del que era ja una realitat (la gent ja parlava el llatí vulgar, el de Barcelona diferent del de Roma) i, en canvi es considerava tot llatí perquè hi havia un element unificador que era la llengua escrita llatina. En el moment en què aquests mateixos parlars vulgars elaboren el seu mateix codi lingüístic és quan el llatí mor.

M. P.: En un determinat moment que és la creació de les nacions-estat, les llengües romàniques comencen a no entendre's entre elles, mentre que fa quatre dies s'entenen i la diferència no era obstacle. Traslladat avui, aquells qui parlen castellà entenen més aviat l'anglès que no pas el català. Ni fins i tot molts dels qui vénen a treballar a Catalunya.

J. M. N.: Això que estem dient té una transcendència brutal ja que d'una banda deixa desarmats aquells que plantegen els fenòmens lingüístics i també polítics convertint-los en una cosa essencial que sempre ha existit i per tant es pregunten: per què ha de desaparèixer la llengua? En canvi, es genera un fenomen complex: si la llengua és una construcció, de la mateixa manera que s'ha creat es pot descreure, sense canviar res. Per tant, et desarma en la mesura que et responsabilitza. El futur de les llengües no depèn de les llengües. Depèn dels qui construeixen les llengües, que és el món històric: és a dir, nosaltres. És clar, ningú no en

vol ser responsable, perquè això vol dir que podem salvar les llengües o no salvar-les. Som nosaltres i no les llengües qui se salvaran o no se salvaran. "Morirà el català?" Aquesta pregunta no és correcta. "Matarem el català?", aquesta és la pregunta clau.

—Partint d'aquesta concepció lingüística, fins a quin punt es pot ser transigent en l'acceptació d'aportacions; és a dir, neologismes o estrangerismes?

M. P.: Quan la llengua va segura no hi ha cap problema. Totes les llengües han incorporat sempre paraules d'una banda o d'una altra i això no afecta gens.

J. M. N.: El tema clau és llengües en contacte, llengües en conflicte. El problema és quan l'entrada d'aquests elements es produeix en una direcció única i massiva. És a dir que el nom d'un objecte que també utilitzen els espanyols entri aquí i s'utilitzi, no em preocupa. El problema és quan la dinàmica evolutiva es fa en una sola direcció. En aquest moment, tota la renovació o modificació que ha tingut el català en els últims vint anys ha estat vehiculada des del castellà. La qual cosa significa que els catalanoparlants comencem a tenir com a punt de referència el castellà.

M. P.: El que és alarmant és el dia en què els alumnes pregunten repetidament de tal cosa en castellà quin és el nom en català. Quan pregunten la traducció en català, significa que el que han assumit com a punt primer de referència és el castellà.

J. M. N.: Aquesta traslació de punts de referència encara no s'està produint en el nostre cas, tot i que ja s'estan donant elements de preocupació.

M. P.: A zones del País Valencià, no et diré que no passa.

J. M. N.: És el que venies a dir a *El futur de la llengua catalana*, que la substitució lingüística és més traumàtica i menys visible del que ens pensem.

—A l'hora actual, la situació del català evoluciona favorablement o, al contrari, pateix una davallada? Quin seria el diagnòstic?

M. P.: Posaré un cas: crear la Generalitat l'any 32 i eliminar-la l'any 34 no és res d'excursionista. Portar-ne vint anys ja fa que sembli una realitat. Les institucions, moltes es creen al marge de la realitat. Nosaltres pensem que les institucions acaben creant realitat. El 1833 es creen les províncies espanyoles, absolutament irreal. Ara, molta gent se sent d'Alacant, de Castelló o de València. L'existència durant vint anys d'una determinada política lingüística, amb totes les limitacions que vulguis, acaba creant una certa realitat.

J. M. N.: Resulta difícil fer un judici exacte. En molts aspectes estem molt millor, aspectes que són simbòlics com la retolació al carrer. Avui és difícil trobar un rètol en castellà. O també, el coneixement passiu de la llengua. Per contra, el sentiment nacional em fa la impressió que ha disminuït enormement.

M. P.: "Amb la creació de les nacions-estat, les llengües romàniques comencen a no entendre's entre elles, mentre que fa quatre dies s'entenen."

M. P.: De la transició ençà, mai com l'últim any la referència de la vida pública del país ha estat Espanya.

—*Un altre tema polèmic. Cultura catalana és només allò que es fa en català? Per entendre'ns, Juan Marsé i Vázquez Montalbán en formen part?*

M. P.: El que fan és literatura castellana, això que quedi clar. En una ocasió, li vaig sentir dir a Joaquim Molas que als inicis del segle XIX es va produir una presència important de grans autors catalans que escriuen en castellà i ara es torna a repetir el mateix fenomen. Però Molas feia notar una cosa important: els autors del segle passat eren catalans i volien ser catalans de cultura. La generació actual, no; són barcelonins. No els interessa Catalunya, els interessa Barcelona, per la seva obra. Hem passat un moment en què la millor literatura que s'escrivia a Catalunya s'escribia en castellà. Això no havia passat mai. Però són uns castellans que, tot i ser d'aquí, són essencialment barcelonins, no catalans, en el sentit d'interessar-los que la seva aportació reflecteixi Catalunya.

J. M. N.: La pregunta es fa sobre els escriptors catalans en castellà, però no d'altres com Blanco White, que surt en els llibres de literatura espanyola i no en els de l'anglesa. No és un anglès? Doncs aquí igual: literatura catalana és aquella que està escrita en català, sigui l'escriptor català o no.

M. P.: En el cas de la literatura està molt clar. En el cas de la cultura, és una altra cosa. Perquè hi ha escriptors d'aquests que citàveu que tracten i reflecteixen qüestions que afecten la cultura catalana, encara que el seu univers de reflexió cultural està fet en una altra llengua.

—*Què en penseu, de la literatura catalana actual?*

M. P.: Hi ha una cosa que em preocupa molt, que és la falta d'ambició literària.

J. M. N.: Sí senyor. En canvi hi ha casos que són tot el contrari. I posaré un nom: Quim Monzó. Et pot agradar o no, però és evident que la manera d'escriure, els temes que tracta, poden ser entesos més enllà dels Països Catalans. La clau és la normalitat. El que no pot ser és que ser català impliqui sempre l'anormalitat.

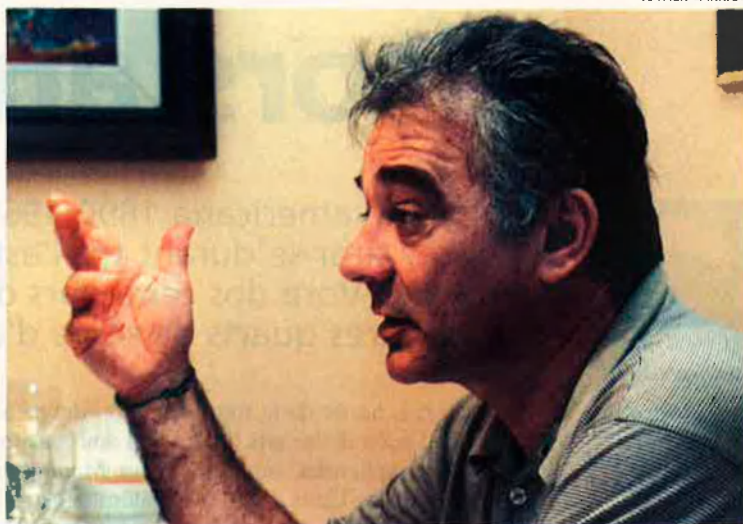
M. P.: La massa de lectors del país no és exigent...

J. M. N.: ...I encara menys exigent amb la literatura catalana.

M. P.: Començant pels editors i acabant pels lectors, no són exigents. Fem una literatureseta, i fins i tot coses que tenen interès passen despercebudes per aquesta mediocritat de la recepció. I per tant, passen a ser *best-sellers* coses que tenen un contacte amb la literatura de casualitat. Em direu que això passa a tot el món. Però aquí hi ha una diferència: aquí, a aquests *best-sellers*, els donem els millors premis literaris. Aquesta és la perversió. Els premis se suposa que són un reconeixement d'una obra per part del món de la literatura. Si d'una cosa em sento orgullós és dels anys que vam declarar desert el Bertrana. I si alguna cosa em sap greu és algun dels premis que vam donar.

—*El català com a llengua s'ha adaptat bé als mitjans de comunicació de masses?*

M. P.: Sí, molt bé. Al principi la gent trobava estrany aquelles pel·lícules de l'oest doblades al català, però

ara ho ha assumit fenomenalment bé. És allò que dèiem abans, quan algú et pregunta com es diu en català una paraula castellana. Et preguntaven: com diran en català "yo de ti no lo haría, forastero"? Doncs mira, "te'n guardaràs bé prou". [*Rialla general, i final.*]

Josep M. Nadal: "Morirà el català? Aquesta pregunta no és correcta. Matarem el català? Aquesta és la pregunta clau."

Recollit per **Eliseu T. Climent i Eduard Voltas**

CAVALL FORT

Revista per a nois i noies

Plaça de Lesseps, 33, entresol 2.ª 08023 Barcelona
Telèfons (93) 218 65 66 /218 62 20 – Fax (93) 217 61 00

- Surt dos cops cada mes
- Pàgines de còmic, narracions, reportatges i la participació dels lectors.
- Cada dos mesos, inclou el suplement "El Tatano", destinat als lectors més petits.

Preu de la subscripció anual: 6.350 pessetes

Ara us hi podeu subscriure a través de

ServiCaixa

★ "la Caixa"